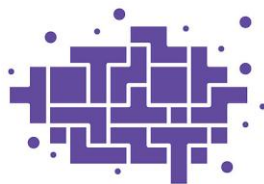

**PAŠVALDĪBU SOCIĀLO DIENESTU UN
SOCIĀLĀ DARBA LOMA
CIVILAJĀ AIZSARDZĪBĀ:
kas nodrošinās sabiedrības minimālās
pamatvajadzības un sociālo aprūpi
katastrofas gadījumā?**

Baiba Bela, Latvijas Universitāte

Kā sociālais darbs var palīdzēt kopienu noturības stiprināšanā?
Sociālais darbs kopienu noturībai starp globāliem izaicinājumiem un
lokālu rīcību

FLPP

FUNDAMENTĀLO UN
LIETIŠĶO PĒTĪJUMU
PROJEKTI

PAŠVALDĪBU SOCIĀLO DIENESTU UN SOCIĀLĀ DARBA LOMA CIVILAJĀ AIZSARDZĪBĀ

- **JAUTĀJUMA AKTUALITĀTE IR SAISTĪTA AR LATVIJAS valsts, pašvaldību un iedzīvotāju gatavību reālam katastrofas gadījumam**
- Ģeoekonomiska konfrontācija, valstu militāri konflikti un dabas katastrofas ir minēti kā trīs lielākie globālie riski Pasaules Ekonomikas Foruma 2026. gada globālo risku ziņojumā
- Krievijas karš Ukrainā un dažādu valstu drošības dienestu izteikumi par Baltijas valstīm kā nākošajām arī liek pievērst nopietnu uzmanību jautājumam par mūsu gatavību katastrofām
- **Militārās gatavības stiprināšanai tiek veltīti lieli resursi, bet kā ir ar pašvaldību un iedzīvotāju gatavību?**

PAŠVALDĪBU SOCIĀLO DIENESTU UN SOCIĀLĀ DARBA LOMA CIVILAJĀ AIZSARDZĪBĀ

- KĀPĒC MUMS ŠĶIET SVARĪGI AKTUALIZĒT JAUTĀJUMU PAR SOCIĀLĀ DARBA LOMU CIVILAJĀ AIZSARDZĪBĀ – Pētījuma sākotnējie rezultāti liecina par zemu sociālo dienestu darbinieku gatavību reālai katastrofai
- KO NOSAKA CIVILĀS AIZSARDZĪBAS UN KATASTROFU PĀRVALDĪŠANAS LIKUMS – vai to var izpildīt, neiesaistot sociālos dienestus?
- KO NOSAKA PAŠVALDĪBU CIVILĀS AIZSARDZĪBAS PLĀNI – pietiks iesaistīt sociālo dienestu evakuēto sociālajā aprūpē (pat ne visās pašvaldībās)? Kas ir domāts ar sociālo aprūpi katastrofas gadījumā?
- KO PAR SOCIĀLĀ DARBA LOMU KATASTROFU PĀRVALDĪBĀ SAKA PĒTNIEKI, KAS PĒTĪJUŠI *DISASTER SOCIAL WORK* – ko mēs no tā varētu mācīties

Kā sociālais darbs var palīdzēt kopienu noturības stiprināšanā? Sociālais darbs kopienu noturībai starp globāliem izaicinājumiem un lokālu rīcību

- **Projekta mērķis** ir izpētīt, kāda ir sociālā darba nozīme kopienu noturības veicināšanā sarežģītu, savstarpēji saistītu un daudzdimensionālu globālu jautājumu kontekstā un kā dažādas ieinteresētās puses (kopiena, pašvaldība, sociālie darbinieki) mijiedarbojas, risinot globālus jautājumus lokālā līmenī.
- **Projekta īstenošanas laiks** 2025-2027
- **Pētījumā** tiks lietots **skaidrojošs vairāku gadījumu pētījuma dizains**, pielietojot **kopienā balstīta līdzdalības pētījuma pieeju**, kas ir sevišķi piemērota demokrātiskā, uz pārmaiņām orientētā izpētē.
- Analīzes vienība ir novads. Gadījuma izpēte notiek Cēsu, Kuldīgas, Bauskas un Balvu novados, iesaistot pašvaldības, sociālos dienestus un kopienas
- Pirmajā lauka darba posmā veiktas apmēram 50 intervijas

PIRMIE PĒTĪJUMA REZULTĀTI PAR PAŠVALDĪBU SOCIĀLO DIENESTU GATAVĪBU KATASTROFĀM

- Pētījuma datu sākotnējā analīze liek domāt par nepieciešamiem uzlabojumiem starp «Civilās aizsardzības un katastrofu pārvaldīšanas likumā» noteikto un pašvaldību un tās institūciju gatavību reālam katastrofas gadījumam
- Civilās aizsardzības sistēmas uzdevumi cita starpā ietver iespējas **nodrošināt sabiedrībai minimāli nepieciešamās pamatvajadzības katastrofas vai katastrofas draudu gadījumā, sniegt palīdzību katastrofā cietušajiem un mazināt kaitējumu**
- Kā specifisks pašvaldības uzdevums likumā minēta **sociālās aprūpes nodrošināšana**, par ko arī ļoti burtiski tiek domāts, civilās aizsardzības plānos ietverot ilgstošās aprūpes iestāžu iemītnieku evakuēšanu
- Nav līdz galam skaidrs, kas un kā šos uzdevumus īstenos dzīvē

PIRMIE PĒTĪJUMA REZULTĀTI PAR PAŠVALDĪBU SOCIĀLO DIENESTU GATAVĪBU KATASTROFĀM

- Sociālajiem dienestiem **nav algoritma rīcībai krīzes vai apdraudējuma apstākļos** (bet vajadzētu)
- Civilās aizsardzības komisija sniedz maz informācijas pat dienesta vadībai. Kas katastrofas gadījumā būs jādara dienestam vai kā jārikojas darbiniekiem, nezin
- Sadarbība ar civilās aizsardzības komisiju vai pašvaldības civilās aizsardzības speciālistu raksturojama ka nepietiekoša vai pat vāja (piemēram, pašvaldībā x sociālā dienesta vadītāja bijusi vienā civilās aizsardzības komisijas sēdē (saistībā ar pansionātu iemītņieku evakuāciju), darbinieki paļaujas, ka vadītāja zina, kas būs jādara krīzes gadījumā)
- Pašvaldībā y sociālā dienesta vadītāja ir bijusi dienestu vadītāju vasaras skolā, kur tika pārrunāti civilās aizsardzības jautājumi, uzklusīta Ukrainas sociālo darbinieku pieredze. Vērtīgi, bet nepietiekoši
- Nav bijušas mācības, kā sociālajam dienestam jārikojas krīzes vai apdraudējuma gadījumā, stundā x (bet gribētu tādās piedalīties)
- Paļaujas, ka būs krīzes vadība caur WhatsApp čata grupu (kā Covid laikā)

PIRMIE PĒTĪJUMA REZULTĀTI PAR PAŠVALDĪBU SOCIĀLO DIENESTU GATAVĪBU KATASTROFĀM

- Ko darīt ar klientiem, kuriem ir ierobežotas izpratnes vai uztveres spējas, vai ierobežotas mobilitātes spējas – šādas informācijas nav nevienam no pētījumā iekļautajiem sociālajiem dienestiem
- Sevišķi apdraudētas iedzīvotāju grupas krīzes gadījumā ir seniori (īpaši guloši), cilvēki ar invaliditāti un cilvēki ar garīga rakstura traucējumiem
- Novados, kuriem ir tieša robeža ar agresorvalsti, būs jāreaģē ļoti ātri. Tādēļ jābūt skaidrībai par iedzīvotāju evakuāciju un citiem, ļoti praktiskiem jautājumiem (pajumtes, ēdiena, ūdens nodrošināšana)
- SD17L: “Mēs ļoti saprotam tās situācijas. Kuriem visdrīzāk būtu nepieciešama palīdzība. Esam par to cītīgi domājuši, bet ļoti arī gaidām vairāk sadarbību ar civilo aizsardzību. Vairāk iesaisti civilās aizsardzības plānošanā, mācībās, vispār izpratnē, rīcības algoritmos. Tas ir ļoti svarīgi.”

PIRMIE PĒTĪJUMA REZULTĀTI PAR PAŠVALDĪBU SOCIĀLO DIENESTU GATAVĪBU KATASTROFĀM

- Kopiena kā resurss – cer uz kopienas solidaritāti, ka krīzes situācijās nozīmīga loma varētu būt savstarpējai palīdzībai starp kaimiņiem un vietējās kopienas locekļiem
- Uzskata, ka sabiedrībā trūkst skaidras informācijas par to, kā rīkoties kara vai citās ārkārtas situācijās.
- Nepietiekama informētība var radīt apjukumu un haosu krīzes brīdī, jo cilvēkiem nav iepriekšējas pieredzes vai zināšanu par praktiskām rīcībām ārkārtas situācijās.
- Sociālie darbinieki var ieņemt nozīmīgu lomu, jo viņi ir starpnieki starp sabiedrību, institūcijām un pieejamajiem atbalsta resursiem

Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likums

1.pants. Likumā lietotie termini

1) **civilā aizsardzība** — tādu **organizatorisku**, inženiertehnisku, ekonomisku, finansiālu, **sociālu**, izglītojošu un zinātnisku pasākumu kopums, kurus īsteno valsts un **pašvaldību institūcijas** un sabiedrība, lai nodrošinātu cilvēku, vides un īpašuma drošību, kā arī īstenotu atbilstošu rīcību katastrofas un katastrofas draudu gadījumā;

6) **gatavības pasākumi** — tādu pasākumu kopums, kuri tiek veikti, lai sagatavotos katastrofas gadījumā nepieciešamajai rīcībai;

Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likums

3.pants. Civilās aizsardzības sistēma un tās uzdevumi

(2) Civilās aizsardzības sistēmas organizācijas pamatā ir teritoriju sadarbības princips, un civilās aizsardzības sistēmas struktūras **teritoriālās pamatvienības ir novadi un republikas pilsētas.**

(3) Civilās aizsardzības sistēmas uzdevumi ir šādi:

- 1) nodrošināt cilvēku, vides un īpašuma drošību;
- 2) pēc iespējas **nodrošināt sabiedrībai minimāli nepieciešamās pamatvajadzības** katastrofas vai katastrofas draudu gadījumā;
- 3) savlaicīgi prognozēt katastrofas draudus;
- 4) **plānot un savlaicīgi veikt preventīvos pasākumus;**
- 5) **sniegt palīdzību katastrofā cietušajiem un mazināt kaitējumu,** ko katastrofa radījusi vai var radīt cilvēkiem, videi un īpašumam;

.....

Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likums

MINISTRIJU LĪMENĪ

6.pants. Katastrofas pārvaldīšana

- Minētas Aizsardzības ministrija, Iekšlietu ministrija, Klimata un enerģētikas ministrija, Ārlietu ministrija, Satiksmes ministrija, Veselības ministrija un Zemkopības ministrija
- Labklājības ministrijas tur nav.

JAUTĀJUMS – kā valsts var sagatavoties nodrošināt sabiedrībai minimāli nepieciešamās pamatvajadzības, sniegt palīdzību katastrofā cietušajiem un mazināt kaitējumu, ja Labklājības ministrija, kas koordinē sociālos dienestus, nav iekļauta ar noteiktu deleģējumu Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likumā?

Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likums

PAŠVALDĪBU LĪMENĪ:

11.pants. Pašvaldības domes, tās priekšsēdētāja, pašvaldības institūcijas un tās vadītāja uzdevumi un tiesības

(1) Pašvaldības domes uzdevumi ir šādi:

.....

5) nodrošināt iedzīvotāju evakuāciju no katastrofas apdraudētajām vai skartajām teritorijām, kā arī šo iedzīvotāju uzskaiti, pagaidu izmitināšanu, ēdināšanu un **sociālo aprūpi**;

.....

JAUTĀJUMS – kā pašvaldības var sagatavoties nodrošināt sociālo aprūpi, nodrošināt sabiedrībai minimāli nepieciešamās pamatvajadzības, sniegt palīdzību katastrofā cietušajiem un mazināt kaitējumu, ja sociālie dienesti nav iekļauti civilās aizsardzības komisijās, minimāli vai nemaz nav iekļauti pašvaldību civilās aizsardzības plānos un nepiedalās civilās aizsardzības mācībās (izņemot ugunsdrošības)?

Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likums

VI nodaļa. Civilās aizsardzības sistēmas darbības un atbilstības pārbaudes

19.pants. Civilās aizsardzības sistēmas darbības pārbaudes

(2) Civilās aizsardzības sistēmas gatavības pārbaudes nodrošināšanai **valsts un pašvaldību institūcijas organizē civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas mācības.**

(3) Iekšlietu ministrija koordinē civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas mācību plānošanu un organizēšanu **valsts un reģionālā mērogā** atbilstoši valsts civilās aizsardzības plānā valsts un pašvaldību institūcijām noteiktajiem uzdevumiem.

(4) Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas mācību veidus un organizēšanas kārtību nosaka **Ministru kabinets.**

JAUTĀJUMS: Kas būtu jādara, lai pašvaldību sociālie dienesti arī varētu piedalīties mācībās, stiprinot valsts un pašvaldību gatavību katastrofām?

Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likums

Pārejas noteikumi

6) Ministru kabineta 2017.gada 20. jūnija noteikumi Nr.341 "Noteikumi par civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas mācību veidiem un organizēšanas kārtību";

9) Ministru kabineta 2017.gada 26.septembra noteikumi Nr.582 "Noteikumi par pašvaldību sadarbības teritorijas civilās aizsardzības komisijām», kas jau tagad ļauj iekļaut dalībniekus no ārstniecības iestādēm un pašvaldības sociālajām institūcijām (punkts 7.14.).

JAUTĀJUMS: Kas būtu jādara, lai pašvaldību sociālie dienesti būtu iekļauti civilās aizsardzības komisijās un varētu piedalīties mācībās, stiprinot pašvaldību gatavību katastrofām?

Militārā reaģētspēja - visaptverošas valsts aizsardzības mācības “Namejs 2025”

- Mācību mērķis ir pārbaudīt un pilnveidot valsts aizsardzības sistēmas visaptverošu darbību, stiprināt civilās un militārās sadarbības mehānismus, kā arī attīstīt nacionālo un sabiedroto vienību savietojamību un kopējo reaģēšanas spēju drošības apdraudējumu gadījumos.
- 2025. gadā visaptverošajās valsts aizsardzības mācībās “Namejs 2025” piedalījās 12 000 karavīru un zemessargu no visām Nacionālo bruņoto spēku vienībām, tostarp valsts aizsardzības dienesta karavīri, rezerves karavīri, kā arī sabiedroto bruņoto spēku karavīri no ASV, Kanādas, Lielbritānijas, Igaunijas un Lietuvas.
- **Varbūt ne mazāk svarīgi būtu reizēm trenēt arī civilo reaģētspēju?**

Katastrofu sociālais darbs un tā loma civilās aizsardzības sistēmās

- Sociālo darbinieku iesaiste civilās aizsardzības sistēmās ir būtiska visaptverošai katastrofu pārvaldībai.
- Civilā aizsardzība ir vērsta uz sabiedrības aizsardzību, postījumu mazināšanu un efektīvas koordinācijas nodrošināšanu katastrofu laikā, tāpēc katastrofu sociālais darbs ieņem būtisku vietu katastrofu pārvaldībā visos posmos – risku novērtēšanā, preventīvos pasākumos, gatavībā katastrofām, reaģēšanā un atjaunošanas pasākumos
- Sociālie darbinieki ir nozīmīgi, lai apmierinātu ievainojamu iedzīvotāju grupu vajadzības, nodrošinātu psihosociālo atbalstu un veicinātu kopienu noturību un atjaunošanos pēc katastrofas

(Çolak & Özsoy, 2025; Fernandes, 2012; Guddo, 2023; Hay & Pascoe, 2022; Okmeydan, 2025; Sim & He, 2024; Tudor & Boetto, 2024)

Katastrofu sociālais darbs un tā loma civilās aizsardzības sistēmās

Riska mazināšana un gatavība katastrofām

- Sociālie darbinieki veic risku izvērtēšanu, stiprina agrīnās brīdināšanas sistēmas un sagatavo ārkārtas rīcības plānus (Guddo, 2023; Sim & He, 2024)
- Viņi iesaistās sabiedrības informēšanā un izglītošanā par katastrofu riskiem, kas ir būtiski kopienu sagatavotībai (Özkan & Kiyak, 2025)
- Arī pētījuma dalībnieki uzsvēra, ka sociālajiem dienestiem vajadzētu būt ārkārtas rīcības plāniem, kā arī pašvaldību ārkārtas rīcības plāniem vajadzētu būt detalizētākiem
- Šobrīd ir iedzīvotāju grupas, kurām esošā informācija par civilo aizsardzību nav pieejama (piemēram, nepietiekošas digitālās prasmes) vai nav saprotama (piemēram, cilvēkiem ar attīstības traucējumiem). Sociālie darbinieki varētu veikt šo cilvēku informēšanu

Katastrofu sociālais darbs un tā loma civilās aizsardzības sistēmās

Reagēšanas pasākumi

- Tūlīt pēc katastrofām sociālie darbinieki sniedz praktisku palīdzību, piemēram, palīdz nodrošināt drošību, pārtiku, ūdeni un pajumti (Cunningham et al., 2026)
- Viņi sniedz emocionālu un psiholoģisku atbalstu cietušajiem, palīdzot tikt galā ar traumatiskiem pārdzīvojumiem un sērām (Rowlands, 2013)
- Likums nosaka, ka jānodrošina pajumte, ēdiens. Bet kas un kā to nodrošinās, pašvaldību līmenī ne vienmēr ir skaidrs
- Likumā minimāli domāts par emocionālo un psiholoģisko atbalstu cietušajiem

Katastrofu sociālais darbs un tā loma civilās aizsardzības sistēmās

Atjaunošanās pasākumi

- Sociālie darbinieki veicina pārvietošanas un rehabilitācijas procesu, palīdzot kopienām atjaunot ikdienas dzīvi (Guddo, 2023)
- Viņi iestājas par iekļaujošiem un taisnīgiem lēmumu pieņemšanas procesiem, nodrošinot, ka katastrofu politika ņem vērā arī sociāli nelabvēlīgā situācijā esošo grupu vajadzības (Tudor & Boetto, 2024)
- Likumā šaura izpratne par atjaunošanas pasākumiem
- Tie ietver savlaicīgu un samērīgu palīdzību cilvēkiem, kā var saprast, tikai **minimālo pamatvajadzību nodrošināšanā**, kas ietver uzturu, mājokli, veselības aprūpi, medicīnisko palīdzību, elektroapgādi, ūdensapgādi, siltumapgādi, atkritumu un notekūdeņu savākšanu, sakaru nodrošinājumu, un vides atjaunošanu

Katastrofu sociālais darbs un tā loma civilās aizsardzības sistēmās

Sociālā darba integrācija civilās aizsardzības sistēmās var stiprināt civilās aizsardzības procesus **koordinācijas un sadarbības līmenī:**

- Sociālie darbinieki var kalpot kā starpnieki starp cietušajām kopienām un katastrofu pārvaldības organizācijām (Hay & Pascoe, 2022; Wong et al., 2024)
- Spēcīgāku sadarbības saišu veidošana starp sociālā darba pakalpojumu sniedzējiem un civilās aizsardzības institūcijām var uzlabot katastrofu seku pārvarēšanas un atjaunošanās procesu (Hay & Pascoe, 2022)

Katastrofu sociālais darbs un tā loma civilās aizsardzības sistēmās

Sociālā darba integrācija civilās aizsardzības sistēmās var stiprināt civilās aizsardzības procesus **politikas un plānošanas līmenī:**

- Sociālie darbinieki piedalās katastrofu politikas izstrādē, veicinot to, lai politikas dokumenti būtu iekļaujoši un ņemtu vērā visu sabiedrības locekļu vajadzības (Tan, 2013; Tudor & Boetto, 2024)
- Viņi var piedalīties līdzdalīgas plānošanas veicināšanā civilās aizsardzības jomā, sekmējot kopienu iesaisti lēmumu pieņemšanā (Valencio, 2010)

Katastrofu sociālais darbs un tā loma civilās aizsardzības sistēmās

Sociālo darbinieku apmācība un izglītība

- Katastrofu pārvaldības iekļaušana sociālā darba studiju programmās, kā arī regulāru profesionālo apmācību nodrošināšana sociālajiem darbiniekiem var uzlabot viņu sagatavotību un efektivitāti katastrofu situācijās (Mathbor, 2011; Özkan & Kiyak, 2025)

PAŠVALDĪBU SOCIĀLO DIENESTU UN SOCIĀLĀ DARBA LOMA CIVILAJĀ AIZSARDZĪBĀ

JAUTĀJUMI

Vai būtu nepieciešams stiprināt sociālo dienestu un sociālā darba lomu civilās aizsardzības sistēmā Latvijā likuma, MK noteikumu un pašvaldību civilās aizsardzības plānu līmenī, ņemot vērā gan starptautisko pieredzi katastrofu pārvaldībā, gan likuma neskaidrības un nepilnības, gan dienestu vadītāju un darbinieku interesi būt labāk sagatavotiem katastrofas gadījumā?

Kas notiks, ja nekas netiks darīts, bet katastrofa notiks? Vai nebūs līdzīgi kā COVID krīzē, kad dienestiem bez nodrošinājuma un sagatavošanās nācās uzņemties būtiskas papildus funkcijas?